

Pestri boji filmarjev

METOD PEVEC, PRIZNANI FILMSKI USTVARJALEC, letošnji nagrajenec Prešernovega sklada za dokumentarec Aleksandrinke. Na nacionalnem 15. festivalu slovenskega filma nagrajen za najboljšo režijo filma Vaje v objemu, ki je na poti v kino. Predstavnica Filmske iniciative, ki je pripravila smernice razvoja slovenske kinematografije

UROŠ SMASEK

Za vaš novi film Vaje v objemu, ki je na poti v kino, ste bili na zadnjem nacionalnem, 15. festivalu slovenskega filma - FSF - v Portorožu septembra lani nagrajeni za najboljšo režijo, vsaj dva od sicer kar štirih vaših odličnih glavnih igralcev, Jana Zupančič in Uroš Fürst, pa za najboljši glavni vlogi. Kakšni so zdaj občutki vseh vas soustvarjalcev filma pred njegovim prihodom v kino, sprva predvidenim že 24. aprila in zdaj prestavljenim na 16. maja?

"Kot prvo s filmom zamujamo, saj bi bil moral v kino že za božič ali pa vsaj za valentinovo, ker je ljubezenski. Zdaj ko prihaja po prvomajskih praznikih, pa se začnemo topla

vreme ter s tem vrtičkarstvo, vikendaški odhodi na morsko obalo in podobno in v takih pogojih je v kinu težko pričakovati številno občinstvo, čeprav je film, kot se mi zdi, zelo gledljiv, celo spogledljiv, privlačen in večinoma gledalce lepo vznemiri z recimo romantično držo in določeno ljubezensko skrivnostjo, ki ga tke."

Res, ugotavljali smo že na FSF, da bi moral obvezno v kino, glede na to, da je nastal v televizijski produkciji, saj učinkuje popolnoma kinematografsko.

"Zanimiva ugotovitev, kajti na film sem na začetku njegovega ustvarjanja gledal čisto televizijsko, kar pomeni, da sem verjel, da je to televizijski film, ker je imel recimo komorno podlago, saj v njem nastopajo večinoma samo štirje igralci in le še nekaj epizodistov. Potem pa se je izkazalo, da to ni usodni kriterij, ki loči televizijski film od kinematografskega. Zato pa mi je tudi žal, da ne gre v kino v bolj kredibilnem času, in me prav zanima, kako bi tam zaživel recimo oktobra, novembra, decembra. Kinematografsko pa učinkuje tudi zato, ker ima kar nekaj prizorišč dogajanja pa veliko dinamike in suspenz, torej razvoj, značilen za kino filme. Zdi se mi, da se nam je zgodila

precej uspešna filmska alkimija, da smo iz razmeroma skromne, čeprav zelo premišljene scenariistične podlage naredili film, ki filmsko intenzivneje nagovarja gledalca, kot sem pričakoval."

O tematiki vašega filma bi rekli, da je o pasteh (v) ljubezni. Kako ste se je domislili in jo razvijali v dokončno večplastno pripoved?

"Posebnost filma je bila njegova specifična geneza. Najprej je namreč bil radijska igra, napisal sem jo celo na povabilo tedanje radijske urednice Vilme Štritof, ki si je zaželela nekaj vedrega, kar je bilo njeno edino navodilo. Ne spomnim pa se več, kako sem se domislil osrednjega kvarteta ljudi, ki se odpravijo na plesne vaje, ampak to se mi je zdel format, ki bo zelo radijski. (nasmeh) Takoj ko sem igro napisal, še preden je bila radijsko izvedena, in to zelo uspešno, pa sem vedel, da je to že tako rekoč scenarij. Kar pa se tematsko tiče osnovnega, ljubezenskega vozla, ki ga junaki kvarteta razpletajo oziroma najprej zapletejo, je to vprašanje, ki je vsem nam blizu, namreč kaj se zgodi z našo ljubeznijo ali odprtostjo zanjo v trenutku, ko se povežemo v tako ali drugače priznan monogamni par. Ali s tem zapremo svoje recimo proste va-

lence, ki iščejo ljubezensko potrditev? Izkaže pa se, da v tem pogledu večinoma ostajamo radovedni in odprti in da imamo s tem potem probleme, porajajo se nam dvomi, tako da sem se namenoma odločil za dva para tridesetletnikov, ko je zanje ta 'prelom' zelo pomemben, ko je nekako skrajni čas, da se pari odločajo, ali je njihov odnos začasen ali za vselej, torej ali je neki par sposoben na tej čustveni podlagi zgraditi stavbo, ki bo imela precejšnjo težo in se ji ne reče samo partnerstvo, ampak družina, dom. Tako izpraševanje pa je tudi smiselno, kajti po drugi strani se odpovedati ljubezni pomeni približno enako kot odmirati, in menim, da nismo ravno zmožni živeti povsem neljubljeni ali neljubeči. Ljubezen je čustvena hrbtnica, ki nas drži pokonci, in če oslabi in se ukloni, zgubimo mentalno polnost."

In kako ste izbrali, da se ves zaplet med vašimi junaki razplete v idilični silvestrski hribovski naravi?

"Namenoma se to zgodi v idilični naravi, v nekako pravljicnem okolju, ker ima v filmu vlogo recimo ozaljšane ljubezenske pasti. Ljubezen vedno spremlja tak romantičen dekor in vedno sem se spraševal, kdo pravzaprav ga gradi

na različnih frontah

in podpira. Dandanes so pogoste teorije, da je to morda kozmetična ali pa kakšna medijska industrija, ampak ne smemo prezreti, da je ljubezen vedno spremljal tak dekor in da je lišp starejši od vsake industrije, saj so ga v elementarni obliki uporabljala že najprimitivnejša ljudstva, ter konec koncev da ljubezensko lepoticenje pozna celo živalski svet, kjer je še pestrejša in zanimivejša. (smeh) Se pravi, ljubezen je vedno povezana z nečim dekorativnim in s tem tudi zelo krhkim. To je romantičen videz, ki je lahko zelo minljiv in si zato tudi zasluži dvom, saj ko se pojavi, v prvem hipu ustvari pričljivi, močan vtis v zmedenem srcu. (smeh) V tem območju vedno poteka igra med čarobnostjo zapeljevanja in življenjsko varnostjo vseh nas, ki smo - kot je zapisala filozofinja in sociologinja Renata Salecl v knjigi *Izbira - na nekakšnem trgu medčloveških odnosov*, po katerega kompleksnih zakonitostih nekoga vzljubimo, drugega ne. Skratka, namenoma sem izpostavil svoje junake 'čarobnemu pritisku' neba, jih soočil z zvezdami, z neskončnostjo, recimo, kjer jih morda vidi samo oko morebitnega boga. V hribih nenadoma vidiš veselje, globino vsega, dvigneš se nad vsakdanjo raven tam spodaj ter razmišljaš in dihaš drugače."

V kvartetu glavnih igralcev sta poleg nagrajenih Jane Zupančič in Uroša Fürsta še Pia Zemljič in Primož Pirnat. Kako ste jih izbrali, glede na to, da ste z njimi že prej sodelovali, in kako oblikovali v dva para?

"Izbor in oblikovanje parov sta bila kar zahtevna naloga, ker sem potreboval štiri igralce, ki bi jih v tem kvartetu lahko kakorkoli povezal, torej ki so morali biti medsebojno različni, pa vendarle povsem kompatibilni, čeprav po dva že živita skupaj v parih. Ampak privlačnosti med njimi se nenadoma povežejo širše. Tako da sem kar nekaj časa izvajal poskusna snemanja, da sem ugotovil kemije med njimi. Mogoče so bili igralci sprva celo presenečeni nad mojim izborom, vendar se je presenečenje kar kmalu uneslo, ko so ugotovili, da vse trdno stoji in se dobro povezuje. Sicer pa sem res sodeloval že tako z Jano Zupančič kot s Pio Zemljič, tudi z Urošem Fürstom pri televizijski nadaljevanji Se zgodi, tako da je bil 'noviteta' samo Primož Pirnat, čeprav sem tudi z njim že sodeloval pri dokumentarcu Aleksandrinke, vendar je tam bil večinoma samo glasovno, resda pa tudi v določenem nastopu. Ampak Pirnat je itak eden od igralcev, s katerimi sem si že dolgo želel delati, vendar vloge zanj nekako nisem našel."

Ste tudi letošnji nagradjenec Prešernovega sklada za scenarij in režijo ravno omenjenega, že predtem opevanega dokumentarca Aleksandrinke. Kako pa ga doživljate še po tej letošnji nacionalnogradni potrditvi?

"Aleksandrinke doživljam tako, da še vedno živijo, z njimi hodim po svetu, nazadnje v Bukarešto, bile so v Istanbulu pa v Franciji, se pravi,

da kar naprej potujejo. Predvsem pa so me veliko naučile in sem vesel, da sem se odločil narediti film, čeprav je bil v smislu profesionalne izkušnje morda najtežji v mojem življenju. Ker je bil zelo tvegan, je od mene zahteval veliko časa in bil v marsikakšnem pogledu precej delikaten. Vesel, da sem ga naredil, pa nisem toliko zaradi tega, ker je očitno uspešen, temveč ker sem se veliko naučil kot avtor, predvsem dokumentarist in morda celo v človeškem smislu, kar je pri avtorstvu vedno nedeljivo, težko ločljivo. Aleksandrinke so me naučile izjemne potrpežljivosti in poslušnosti, ki ju prej morda nisem imel v takšni meri. Ko namreč delaš dokumentarni film, prihajaš vedno do določenih navideznih zaključkov, ko bi že lahko zaključil delo in to zmontiral, vendar moraš nadaljevati do naslednjega tovrstnega zaključka, se pravi, da moraš iti vedno dalje. V bistvu to ni vprašanje zaključka filma, ampak kdaj je konec raziskave, torej kje zaključiti zgodbo. Pri ustvarjanju Aleksandrink smo imeli dobre pogoje za delo, film je bil zastavljen kot mednarodna koprodukcija in pri nas podprt s sredstvi Avdiovizualnega sklada, ki tedaj hvala bogu še niso bila razpolovljena zaradi predpisane varčevanja. Imel sem dejansko možnost, da kot avtor vztrajam in tako med ustvarjanjem filma povem producentu recimo, da potrebujem še pol leta zaradi tega, ker se odpirajo nove zadeve in jih je treba obdelati. Skratka, treba je bilo iti na raziskovalno pot v Egipt pa v Ameriko in London, čeprav je to pomenilo določene stroške. Zato pa je problem sploh pri dokumentarnem filmu, če moraš vse skupaj kar nenadoma zaključiti, ker si porabil ves denar in čas, nakar imaš, kar imaš. Dokumentarni film je namreč pohod, lov za kredibilno resnico, ki zahteva čas."

Aleksandrinke so, pravite, bile zelo tvegane in delikatne. V čem?

"V več ozirih. Prvi je že načelne narave. V dokumentarnem filmu je namreč vse resnično, ampak resnično je tudi vse, česar ne vključiš v film, kar je resda nevidno, vendar zelo manipulativno orodje v rokah režiserja. In ko snemaš, posnameš bistveno več gradiva, kot ga dejansko lahko vključiš v film. Kot drugo pa je bilo občutljivo pri našem filmu, da so bile zgodbe zelo osebne, intimne, boleče in da je vstop vanje prinašal izjemno odgovornost. Če ti namreč nekdo, s komer se pogovarjaš in si ga celo dolgo prepričeval, zaupa svojo zgodbo, s tem nate kot avtorja prenese veliko odgovornost, da se z njegovo zgodbo ne igraš. Ampak vsaka kreativnost je na neki način poigravanje z nečim, zato je zelo tvegano. To sem občutil kot precej zahtevno obremenitev, eden mojih najtežjih dni v življenju pa je bil ob prvem javnem prikazovanju filma v novogoriškem gledališču pred občinstvom vseh udeležencev snemanja in lokalnih prebivalcev, ki tematiko filma dobro poznajo. Ključnih pa mi je bilo tistih nekaj oseb, ob katerih sem se bal samo,

Izkušnje s politiko imamo filmarji pestre. Doslej smo bili razočarani in opečeni že pri levi in desni politični opciji. Torej naše filmsko srce nima apriorne politične pripadnosti

”

da bi po projekciji zagledal v njihovih očeh obžalovanje."

Kako pa ste se Aleksandrink sploh domislili?

"Tema me je prepričala že zdavnaj, z njo me je seznanila in okužila publicistka Dorica Makuc, ki je napisala dokumentarno knjigo o tej tematiki in mi jo nekoč poklonila ter je pri nas pionirka tovrstnega raziskovanja. Ampak po drugi strani sem se te teme tudi nekako bal, ker je za razmere naše kinematografije predraga, sploh če se razmišlja o njej kot o igranem filmu. Potem pa me je nekega dne pred izvršeno dejstvo postavila takratna televizijska urednica dokumentarnega programa Živa Emeršič, ki je želela videti temo, posneto dokumentarno, vendar sem z obžalovanjem zavrnil, saj se mi je znotraj televizijskih kontekstov zdelo predrago, ona pa je odvrnila samo, da bo posnel pač kdo drug. (smeh) Ob tem pa sem dokončno trznil in smo začeli razmišljati o koprodukciji, h kateri je potem pristopil producent Vertigo, ki je prevzel produkcijo filma, ter se nenadoma znašli v ustreznem produkcijskem kontekstu. Ob živinem povabilu sem se samo bal, da teme Aleksandrink, ki mi je tako pomembna, ne bi zaigrali v prepoceni produkcijskem kontekstu. Že takrat sem se zavedal, da je to ena naših najpomembnejših nacionalnih tem in da je ne smemo ceneno in površno zaigrati. Bila pa bi že zdavnaj bistveno bolj znana in najbrž tudi filmsko posneta, če bi bili njeni junaki moški. A ker so bile ženske, je ždelo nekje v skorajda frustrirani podzavesti primorskih vasi."

Ob nagradi Prešernovega sklada ste prejeli z zdaj že prejšnjega političnega vrha tudi precej specifično čestitko, kajne?

"Ja, na dan kulturnega praznika sem dobil čestitko predsednika vlade Janeza Janše, ki mi je čestital za vrhunske igralske dosežke, in ob tem nisem vedel, ali je to kakšna 'kopiraj - prilepi' malomarnost ali pa predsednikova 'porednost', da mi ne čestita za to, za kar sem bil nagradjen, ampak za dosežke izpred dvajsetih, tridesetih let. No, v nobenem primeru si v kabinetu predsednika vlade ne bi smeli privoščiti takšnih neumnosti, ampak v istem dnevu smo doživeli še - zelo sarkastično rečeno - čestitko predsednika vlade, ko je iz Bruslja na projekcijsko platno na ljubljanskem Kongresnem trgu napovedal slovenskem filmu nasploh drugačno, svetlejšo prihodnost, češ da ne bomo več snemali filmov o pocestnicah in pijancih, ampak junakih naše družbe. Zato sem bil potem nekaj časa prepričan, da ima predsednik prišepetovalca, ki mu pripoveduje in piše in se nikoli ne podpiše, tako da se o njem še vedno samo ugiba."

Kmalu po tistem prazničnem času pa ste filmarji, združeni v Filmsko iniciativo, začeli opozarjati javnost na poskuse discipliniranja naše kinematografije z najvišjega političnega vrha, začeni z nenadnimi spremembami ustanovnega akta nacionalne-

ga filmskega studia Viba film in imenovanjem njegovega novega direktorja brez posvetovanja s filmsko stroko.

"Slovenski film je bil doslej že večkrat deležen določenih ravni ignorance s strani politike. Kar pa se je zgodilo ob imenovanju direktorja Vibe, je bila ignoranca, hkrati izpeljana z zaničljivo konotacijo, s prezirom do stroke, ter je vsebovala nenavadno brezobzirnost, kakršne dotlej nismo bili vajeni niti v tistih prejšnjih, tako imenovanih režimskih časih, ko so sicer tudi nastavljali direktorje s političnimi predikati. Ampak tokrat je bil presežek. Celotna operacija imenovanja je sicer vredna občudovanja v smislu izvedbe in manipulativne spretnosti, toda s takšnimi metodami se ne pride daleč, slejkoprej obnemorejo. In tako se je zgodil upor, direktorsko imenovanje pa je zelo učinkovito povežalo vse pomembnejše pripadnike filmske stroke, ki bomo odslej res budno bdeli nad tem, kaj nam bo kulturna politika servirala. Naša budnost velja tudi novemu ministru za kulturo Urošu Grilcu, ki nas je sicer sprejel in izkazal presenetljiv posluš."

Filmarji pred nastopom novega ministra niste imeli na tem področju političnega sogovornika. V kakšni fazi pa, če bi se lahko reklo, je zdaj ta dialog?

"Izkušnje s politiko imamo pestre, kar pomeni predvsem, da smo doslej bili razočarani in opečeni že pri levi in desni politični opciji. Torej naše filmsko srce nima apriorne politične pripadnosti. Presojamo izključno po učinkih. In če bi takrat še minister Žiga Turk prišel na pogovor z nami, kar smo si iskreno želeli, bi se bili z njim pripravljeno pogovarjati tako kot z vsakim ministrom, vsakim predstavnikom oblasti, torej civilizirano, argumentirano. Vendar si minister tega obiska ni mogel privoščiti najbrž zato, kot se mi zdi, ker na imenovanje direktorja Vibe zelo verjetno niti sam ni imel vpliva. To je politika, njene obraze poznamo in takšnih ne maramo. Zdaj je dokument z naslovom Smernice razvoja slovenske kinematografije, ki ga je Filmska iniciativa napovedala na sestanku z ministrom, končan in predan tudi v njegove roke. Najbrž bo v času oblikovanja nacionalnega programa za kulturo uporabno gradivo."

Očitno bo vaša Filmska iniciativa kar dolgoročnejši podvig, da se nam ne bi še kdaj, kot ste filmarji nepozabno opozarjali že pred leti, spet "trgal film", kajne?

"Ja, tokratno dogajanje je sprožilo nekaj podobnega kot takrat akcijo Trga se nam film, s tem da so zdaj zraven še nove generacije filmarjev in da smo se vmes mogoče že tudi marsičesa naučili. Takrat smo bili razburjeni, entuziastični, zdaj smo bolj organizirani, sistematični in prilagojeni dejanskim razmeram v slovenski kulturni politiki. Presenečenja so sicer lahko vedno, osebno pa sem prepričan, da našo Filmsko iniciativo čakajo na različnih frontah še zelo pestri boji." •